

Ю.А. Конюшенко,
старший науковий співробітник
Харківського історичного музею

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ІСТОРИКО- ЕТНОГРАФІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІФТІНУ (1888-1923) У СПРАВІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

У період непростого становлення державності України особливого змісту набуває виховання національного патріотизму. Важливе значення в цьому процесі має історичне краєзнавство та традиційна національна культура. Багатство національної культури формується її науковими школами, досягненнями, освітою, філософією, літературою, мистецтвом, розвитком мови і термінології. Засвоєння ж культурних багатств минулого виконує важливу інтеграційну функцію в життєдіяльності кожного суспільства, гармонізує буття людей, пробуджує у них потребу до самовизначення, до осягнення світу як цілого.

Все більшу роль відіграє культура у формуванні та зміцненні громадського суспільства, розвитку творчих здібностей людини. Реалізація багатств культури припускає їхнє освоєння, тобто перетворення в духовне і практичне надбання особистості і суспільства. Тому найважливішим компонентом культури є діяльність з трансляції, сприйняття, осмислення названої вище предметності. Корисним у цій площині може бути вивчення досвіду краєзнавчої роботи науково-просвітницької організації – історико-філологічного товариства (далі ІФТІНУ), що функціонувало при Новоросійському університеті в Одесі у 1888-1923 рр.

Утворення ІФТІНУ наприкінці ХІХ ст. було закономірним явищем, обумовленим запитом суспільства, рівнем розвитку науки та прагненням інтелігенції до спільної діяльності й просвітництва. ІФТІНУ проводило широку наукову та громадсько-просвітницьку роботу. За весь період діяльності Товариством було організовано близько 550 засідань та прочитано понад 650 доповідей, повідомлень і рефератів.

У роботі ІФТІНУ взяло участь більш ніж 350 осіб, серед яких були представники вищої, середньої і початкової освіти, представники багатьох наукових центрів не лише Російської імперії, а й із закордону. Серед наукових досягнень ІФТІНУ було вирішене досить широке коло актуальних проблем. Це і дослідження питання вітчизняної і всесвітньої історії, літературознавства і біографістики, дослідження візантійської та слов'янської історії і культури. Складовою наукової роботи і цінним внеском членів ІФТІНУ в розвиток краєзнавства було дослідження південних регіонів України.

Слід зазначити, що досить велика кількість наукових робіт, представлених на засіданнях Товариства, стосувалася проблем етнографії. Це, передусім, зібрані й опрацьовані членами ІФТІНУ фольклорно-етнографічні дослідження Малоросії, Півдня України, Слобожанщини.

Поява інтересу до вивчення життя свого народу в середовищі ІФТІНУ не була випадковою. Члени Товариства усвідомлювали необхідність організації та проведення краєзнавчого дослідження історії й етнографії рідного краю. У січні 1899 р. один з учасників Товариства В.М. Істрін виступив з ініціативою проведення етнографічних досліджень в районі Південної Росії, тобто на території Бессарабії, Чорноморського узбережжя та Криму. В ІФТІНУ було прийняте рішення про складання спеціальної програми подібних досліджень.

Узявши на себе відповідальність здійснити комплексне фольклорно-етнографічне дослідження Південного регіону України, члени Товариства зазначали, що знайомство з побутом, характером, піснями, оповіданнями необхідне нині, коли особливо посилилося бажання інтелігенції сприяти народу в його матеріальних та духовних потребах.

Складання програми було доручено членам ІФТІНУ О. І. Маркевичу, Х.П. Ящуржинському та О.О. Кочубинському. Доволі швидко «Программа этнографических исследований в районе Новороссии, Бессарабии и Крыма» була розроблена і в кількості 1000 примірників розіслана вчителям, священикам та шанувальникам історичної науки Таврійської губернії. На думку розробників, саме цей контингент осіб міг якомога краще посприяти справі краєзнавчого дослідження зазначеного регіону.

У межах цього проекту дослідники передбачали вивчення етно-соціального складу сільського населення Південно-Західної і Південної України, ментальність українського і російського селянства, фольклор народностей, які проживали в Південному регіоні, особливості обрядовості українського населення та інших народів Північного Причорномор'я. Зважаючи на специфіку заселення і господарчого розвитку півдня України, науковці не ставили перед собою всеохопних завдань, а навпаки свою місію вбачали лише в започаткуванні етнографічних досліджень.

Незважаючи на те, що краєзнавча робота в ІФТІНУ здійснювалася переважно у формі фольклорно-етнографічного дослідження побуту та культури населення окремих регіонів України, що на той час перебувала у складі Російської імперії, започаткування подібного роду масштабних досліджень було важливим кроком у справі розвитку краєзнавства й етнографії зокрема, що відповідно сприяло й піднесенню національної культури.

Таким чином, використання досвіду історико-етнографічної діяльності ІФТІНУ може бути корисним не лише для розвитку вітчизняної науки, а й стане цінною практикою у формуванні світогляду нації, бо розуміння та розвиток національної історії, традицій, побуту і звичаїв неможливий без глибокого вивчення і осмислення досвіду наших предків, відродження кращих народних традицій.